

Un traïdor com els nostres - John Le Carré

Una mica més enllà de la dicotomia maniqueïsta que oposa la forma al fons, la tríada història-discurs-text permet una aproximació ponderada al fet literari. Els autors mediocres ho aposten tot a una d'aquestes cartes: són els qui pensen que n'hi ha prou i de sobra amb una bona història, els qui tot ho basen en un punt de vista recargolat, els qui semblen convençuts que n'hi ha prou d'intercalar, de tant en tant, una frase rodona. Anomenem bons autors els que excel·leixen en dues d'aquestes capacitats. De tant en tant, però, n'apareix un que les domina totes tres, i llavors trobem a faltar l'adjectiu que li faci justícia. És el cas de John Le Carré (Dorset, 1931). Que la història sigui la part més coneguda i celebrada de les seves novel·les no significa que el discurs i el text no siguin dignes d'elogi.

Comencem per la història. Després d'uns quants llibres memorables basats en la guerra freda, d'uns anys ençà Le Carré ha sotmès els seus espies a una actualització geopolítica. La seva última novel·la, *Un traïdor com els nostres*, se centra en el desembarcament de les màfies russes en els mercats financers amb l'aquiescència dels poders locals. Podríem dir, i no mentiríem, que el protagonista és una sinècdoque (a partir del mafiós coneixem la màfia), però si ho féssim el reduïríem a un mer instrument, mentre que posseeix una entitat psicològica superior a la que trobem sovint en novel·les presumptament més ambicioses.

El llibre s'inicia amb un parella de joves anglesos, però aviat descobrim que el protagonista és Dima, un home de negocis rus a qui coneixen durant les vacances i que està disposat a revelar els seus secrets als serveis d'intel·ligència britànics. Dima resulta tan sentimental, malèfic i cerebral que resulta inevitable comparar-lo amb Sir Falstaff i imaginar-lo amb una còrpora semblant a la d'Orson Welles. Amb ell ja n'hi hauria prou per escriure un bon llibre, però Le Carré hi afegeix Hector, el negociador anglès. Tota la comunicació que en Dima és física (suor, brams, llàgrimes), en Hector es concentra en el llenguatge, ja que parla amb la brillant precisió d'un personatge de Shakespeare, tot i que el nom suggereix una altura èpica difícil de sostenir en aquesta era on el mercat sembla l'únic àrbitre capaç de dirimir les diferències.

Al voltant de Dima hi ha un seguici format per guardaespalles, assessors i prostitutes, i també per una extensa família que representa totes les edats i les maneres de

ser. Al voltant d'Hector, en canvi, hi trobem una constel·lació de funcionaris eficaços, entre els quals destaca Luke, que posseeix el toc malenconiós que ve a ser la marca de fàbrica dels espies de Le Carré. Tots aquests personatges, i altres que no tenim temps d'esmentar, fan evolucionar una trama que costaria molt poc de dur al cinema, entre altres raons perquè amb prou feines hi ha escenes d'acció ni es requereixen especialistes: tan sols un parell de pistes de tennis, un xalet i un hotel suïssos, un pis de Bloomsbury i un aeroport de segona categoria.

La novel·la d'espionatge és metaliteratura en la mesura que els protagonistes interpreten papers que els lectors desconeixem: un espia doble és un personatge que interpreta un personatge que interpreta un personatge... No és estrany, doncs, que l'acció no sigui tan important com l'ambientació i el diàleg. L'ambientació, perquè a Le Carré li agrada transportar els lectors als decorats insulso on sovint es decideixen els destins de les persones. El diàleg, perquè ens trobem en l'àmbit de la literatura, on el que importa no són tant els moviments dels cossos com les transformacions de l'ànima. Le Carré viatja i es documenta minuciosament, però al capdavant del que parla és d'éssers humans que no són pas tan diferents dels nostres companys de feina. Pel que fa a Dima i Hector, són humans però alhora gegants.

Si mantenim el símil cinematogràfic, podem considerar que el discurs, és a dir, la manera d'organitzar el material narratiu d'acord amb les intencions del narrador, equival al muntatge. És aquí on fracassen la majoria dels autors que tenen una bona història per explicar: com si amb un bon *què*, el *com* deixés de ser decisiu. Doncs bé: és en el muntatge on Le Carré mostra una perícia més subtil. Fixem-nos, per exemple, en el contrapunt dels primers capítols, quan la conversa inaugural és trossejada i repartida en forma d'interrogatori i de flashback al llarg de més de cent pàgines. Fixem-nos, també, en el control d'una eina tan delicada –i poderosa– com els punts de vista, que es van alternant en tres personatges secundaris. En cap moment accedim als pensaments de Dima i Hector, sinó tan sols a la seva imatge exterior. Aquesta ocultació, habitual en la novel·la d'espionatge perquè permet sorpreses finals, té la virtut de realçar l'opaca fascinació que transmeten els dos personatges.

Tots els muntadors saben que, en una escena tensa, és convenient inserir-hi una subescena que aparentment hi estigui vinculada, però que en realitat acaba resultant

inofensiva. En una escena decisiva a l'estadi Roland Garros, Le Carré hi intercala una interacció entre Roger Federer i Jimmy Jump, el pallasso performer: una brevíssima clucada d'ullet al lector català.

Referim-nos, finalment, al text, és a dir, a la tria lèxica i a l'ordenació sintàctica, tan sovint menystingudes pels autors d'èxit. Unes quantes frases ben posades no justifiquen un llibre, però acaben d'arrodonir una trama i un muntatge dignes. També en la lletra petita, Le Carré es comporta amb la minuciositat d'un orfebre. Amb poques pinzellades és capaç de descriure un personatge: “Tenia un somriure que il·luminaria els racons més foscos de la vida” (la secundària imprescindible), “La boca li feia una corba que mirava cap avall, com si mai hagués somrigut” (l'esposa de Dima), “Potser havia estat aguantant massa fragments d'ell mateix junts durant massa temps, i començaven a desprendre's” (l'espia en crisi), “Sembla un noi de setze anys a punt de fer-ne quaranta-cinc (l'ajudant furtiu). En altres ocasions, és el mateix personatge el que es defineix tot parlant: “Em pots dir sisplau quan és normal vomitar als matins?” (l'adolescent embarassada), “L'ambició pura i dura m'avorreix”. Aquesta última frase és d'Hector, és clar, igual com els seus apunts tàctics, que no desmereixien en l'obra de Sun Tzu, i que no em resisteixo a reproduir: “En la planificació operacional només hi ha dues oportunitats per a la flexibilitat. La primera, quan es dibuixa el pla. La segona, quan el pla fracassa”.

Un traïdor com els nostres no és una novel·la sobre guerres exòtiques, ni sobre polítics de primera fila, ni sobre espies que saben descordar uns sostenidors amb una mà i obrir una caixa forta amb l'altra, sinó sobre la lampisteria dels serveis secrets després de l'hiat que va de la caiguda del Mur de Berlín a l'atemptat de les Torres Bessones. Com a culminació d'una intriga perfectament dosificada, *Un traïdor com els nostres* acaba de manera imprevisible i alhora necessària. Després de *L'espia que tornava del fred*, de *La noia del tambor*, d'*El jardiner constant*, gairebé cinquanta anys després de publicar el primer llibre, a punt de complir els vuitanta, Le Carré continua en forma.